

Антон Єрофійович Хильченко

(До 70-річчя з дня народження)

У серпні 1961 р. минає 70 років з дня народження завідуючого лабораторією вищої нервової діяльності Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця Академії наук УРСР професора, доктора біологічних наук Антона Єрофійовича Хильченка.

Свою наукову діяльність в галузі фізіології вищої нервової діяльності А. Є. Хильченко почав під керівництвом видатного психіатра і фізіолога академіка АН УРСР В. П. Протопопова.

Після закінчення в 1931 р. аспірантури в Українському науково-дослідному інституті педагогіки за фахом фізіології вищої нервової діяльності А. Є. Хильченко працював у відділі фізіології і патології вищої нервової діяльності Українського психоневрологічного інституту (м. Харків) на посаді наукового співробітника, а з 1937 до 1941 р. він завідував лабораторією вищої нервової діяльності в тому самому Інституті. Після Великої Вітчизняної війни А. Є. Хильченко працював старшим науковим співробітником відділу психіатрії і патології вищої нервової діяльності Інституту фізіології Академії наук УРСР (м. Київ), а з 1960 р. він керує лабораторією вищої нервової діяльності.

Свою науково-дослідну роботу А. Є. Хильченко поєднував з педагогічною діяльністю у вищих навчальних закладах. З 1932 до 1936 р. він працював асистентом, а потім доцентом однієї з перших в Радянському Союзі кафедр вищої нервової діяльності в Харківському психоневрологічному інституті, а з 1951 р. — доцентом, а потім професором — завідувачем кафедрою вищої нервової діяльності Київського інституту удосконалення лікарів.

Всі праці А. Є. Хильченка присвячені питанням фізіології і патології вищої нервової діяльності. Йому належить розробка цілого ряду серйозних питань, які були поставлені школою В. П. Протопопова, зокрема про утворення умовних рефлексів на відношення, якому І. П. Павлов надавав особливо великого теоретичного значення. Перше дослідження з цього питання А. Є. Хильченко провів в оригінальному експерименті

поліетиленові трубки
омбінат. З цих трубок
відрізають необхідної
иртового палика, по-
іскують до скла, як це
Потім точно таким са-
Одна з цих площадок
шкоджає заглибленню
можуть бути діаметром
і розміру судини, до
іт каналу в канюлі за-
ого кінця, яким мають
озпеченою голкою про-

8

лі:

— утво-
готової

Просвіт каналу канюлі
ім самим способом че-
ню інфекції в черевну
их зрошень канюлі із
і вміщують у 76°-ний
анюль можна проводи-
наступної фіксації ка-
мі судини до нерухо-
в методиці Лондона.
сь зігнутими атравма-
750 мм. Канюлю при-
м і виводять на шкіру

на етапи. Під час пер-
попередньої операції,
і післяопераційної ра-

т каналу канюлі роз-
оль провадиться через
ну (100 000 : 100), а в
дню. Грануляції, які
розчинном цигеролу в

тижні після операції.
трішніх органів можна

етилену не викликають
е коло канюль дуже
юлю можна вкоротити
заміна металевих ка-
тодику ангіостомії.

адійшла до редакції
27.III 1961 р.

на собаках і мавпах, в результаті якого Антон Єрофійович довів можливість вироблення умовних рефлексів на ті відношення, що існують між подразниками (предметами, явищами), незалежно від їх конкретних ознак (форма, величина тощо). Ці роботи А. Є. Хильченка мають принципіальне значення для фізіологічного розуміння елементів абстрактного мислення і важливі у методологічному відношенні; вони спростовують намагання Келера і деяких інших авторів трактувати реакції на відношення як явище, що не підлягає фізіологічному аналізу.

Другим не менш важливим питанням, якому присвячений цілий ряд робіт А. Є. Хильченка, є фізіологічне вивчення складних форм поведінки тварин (собак, нижчих мавп, антропоїдів) в умовах так званого природного експерименту. На основі широко запроваджених порівняльних досліджень А. Є. Хильченко показав, що ніяких принципіальних відмінностей у формуванні онтогенетичного досвіду у нижчих і вищих мавп не існує і, отже, немає ніяких підстав вбачати безодню, як це робили Келер, Йеркс та ін., між нижчими і вищими мавпами і уподібнювати поведінку мавп до поведінки людей. Поряд з цим А. Є. Хильченко проаналізував ті переваги, які дають можливість антропоїду (шимпанзе) більш досконало пристосовуватись до середовища, і звернув особливу увагу на утворення нових форм діяльності шляхом наслідування.

Дослідженню фізіологічних основ складних форм поведінки шимпанзе присвячена докторська дисертація А. Є. Хильченка.

Третім розділом наукових досліджень А. Є. Хильченка є питання про взаємодію позитивних умовних рефлексів. В оригінально задуманому експерименті він довів, що взаємодією позитивних умовних рефлексів, пов'язаних з різним ступенем збудливості, можна викликати ряд явищ, які звичайно настають в результаті взаємодії позитивних і гальмівних умовних рефлексів. Так, він спостерігав зрив вищої нервової діяльності в результаті «сшибки» двох позитивних умовних рефлексів різного ступеня збудливості; позитивну і негативну індукцію та деякі інші явища при взаємодії тільки позитивних умовних рефлексів з різним ступенем збудливості. Ці дані розширюють наші уявлення про взаємодію основних нервових процесів.

Роботи А. Є. Хильченка останнього часу присвячені дослідженню рухомості основних нервових процесів у людини. Незаперечною заслугою його є те, що він розробив нову й об'єктивну методику дослідження рухомості основних нервових процесів у людини відповідно до ряду аналізаторів як у першій, так і у другій сигнальній системах. Дослідження, проведені А. Є. Хильченком за допомогою сконструйованих ним приладів, показали, що ступінь рухомості є дуже чутливим об'єктивним показником функціонального стану кори мозку у людини. При дослідженні психічно хворих він встановив, що рівень рухомості коливається у них в значних межах залежно від форми, давності і тяжкості захворювання; особливої уваги заслуговують його дані про розбіжність рівня рухомості в першій і другій сигнальних системах.

Слід відзначити ряд праць А. Є. Хильченка з питань філософії природознавства, зокрема, про значення вчення І. П. Павлова для філософії діалектичного матеріалізму. Деякі з них — «Вчення І. П. Павлова про вищу нервову діяльність — природничо наукова основа лєнінської теорії відображення», «Дарвінізм і вчення І. П. Павлова про вищу нервову діяльність» були заслухані на ювілейних сесіях Академії наук УРСР. Ряд статей і доповідей опублікований в періодичних виданнях і збірниках АН УРСР.

Велике місце в діяльності А. Є. Хильченка посідає популяризація вчення І. П. Павлова про вищу нервову діяльність. Він прочитав сотні

лекцій для широких мас населення та опублікував значну кількість науково-популярних брошур і статей, присвячених популяризації складних проблем вищої нервової діяльності. Ці роботи широко використовуються для науково-атеїстичної пропаганди; вони написані доступною мовою, добре ілюстровані прикладами з життя і водночас науково обґрунтовані та високо ідейні.

Не можна не спинитися на педагогічній діяльності А. Є. Хильченка. Він чудовий педагог з великим досвідом і, безсумнівно, один з кращих викладачів курсу фізіології вищої нервової діяльності в Радянському Союзі. Високий науковий рівень, простий і дохідливий виклад матеріалу завжди викликають великий інтерес до його лекцій. За останнє десятиріччя його курс з вищої нервової діяльності прослухали тисячі лікарів і немало наукових працівників — медиків і біологів.

А. Є. Хильченко провадить велику науково-консультативну роботу серед наукових працівників з питань вищої нервової діяльності та з питань філософії природознавства.

А. Є. Хильченко широко відомий серед спеціалістів з фізіології і патології вищої нервової діяльності та психіатрів. Його перу належить понад 80 друкованих праць. Як комуніст і громадський діяч він користується великим авторитетом і повагою. За заслуги в науковій, педагогічній та громадській діяльності він удостоєний Ордена Леніна.

До свого 70-річчя Антон Єрофейович прийшов повним сил і енергії. Побажаємо йому довгих років життя і нових творчих успіхів на благо нашої Батьківщини.

П. В. Бірюкович